

торска цел. Тяхното назначение е да дразнят съзнанието на читателя в една цинична посока. В „Бай Ганьо“, заключава Славейков, няма нищо подобно. Цинизмите в Алековата книга имат своето художествено оправдание — те са употребени уместно и са един от елементите, които допринасят за характеристиката на лица и събития.

В рецензията си Славейков дава отговор на един въпрос, пред който много изследвачи на Алеко в продължение на десетилетия са стояли озадачени. Образът на героя, който обема толкова и такива отрицателни черти, колкото и каквито никой действителен човек не може да има, е карал мнозина да се колебаят дали да го признаят за художествено пълноценен, или да го трезкат. Естествено за критерии на отрицателите служат в подобни случаи ограничени схеми. Славейков долавя спецификата на Алековия бай Ганьо като карикатура и предявява към него само изискванията, които могат да се предявят към карикатурата. А той е наясно по нейната същност: тя нанася в образа само онези черти, с които може да предизвика смях, да вдигне на подбив, да осиди чрез всепобедното оръжие на смеха.¹ Своята аргументация на неизбежната едностранчивост на сатиричните произведения Славейков приключва, като се позовава на практиката на световната литература. Хуморът и сатирата изобразяват нещата винаги едностранчиво и ако тази тяхна черта се сметне за недостатък, трябва да бъдат отречени велики художествени произведения. Славейков енергично набляга на тази условност, с която художникът третира хумористичния и сатиричния образ и който е неотделима черта на понятието за хумористична и сатирична творба.²

Но хронологически тази оценка стои близо до времето на „неузрелите черешки“³. По-късно, в сезона на узрелите черешки, Славейков за втори път оценява „Бай Ганьо“ в своите спомени и бележки за Алеко, които стоят начело на първия том от първото посмъртно издание на Алековите съчинения.

В новата оценка все още се долавят елементи от първата. Преди всичко тук намираме същата оценка на обществената действителност, която направи Алеко творец на Бай Ганьо. И тук, както и в рецензията от „Знаме“, Славейков характеризира Бай Ганьо като социален тип. Той смята за нужно да даде тази характеристика, защото според неговата вярна констатация „мнозина криво разбират както самия херой, тъй и тенденцията на писателя“⁴. Бай Ганьо не е просто „един наивен дивак, останка от миналото, поставен в конфликт с формите и теченията на непонятния за него съвременен наш и чужд живот“⁵. С името Бай Ганьо като с пряхор, свидетелствува Славейков, „и сега“ жигосват онези галовници на деня, чието нравствено убожество е едничката сила, с която те доминират над нашето безформено общество“⁶. Хората, с чието мнение Славейков косвено полемизира, са онези читатели и тълкуватели на „Бай Ганьо“, които без всякакви ограничения и условия провъзгласяват бай Ганьо за образ на българина въобще.

¹ Но Славейков държи в сатирата въпреки резкостта и едностранчивостта ѝ да няма прекалеността, характерна за „писатели без художествен вкус“. Като дава за пример в това отношение Стоян Михайловски, Славейков, изглежда, се присъединява към оценката, която дава за него Б. Цонев и която гласи: „... Вазовите сатири са благодрушни, пълни с нежна ирония, докато Михайловски гледа всичко през черно стъкло и като че иска да излекува злото на света с меч и огън. На Вазова светът си е като всеки свят божи, на Михайловски е крив и опак тоя свят до немай-къде“ и т. н. (*Български преглед*, г. I, 1893—1894, кн. 8, стр. 147—148). Същото отношение към Михайловски изразява и А. [Теодоров-Балан]: „... основният тон на това [душевно] разположение [на поета] е навъсен, гневлив, капризен и произведенията носят печат на мрак и злоба...“ (*Български преглед*, г. I, 1893—1894, кн. 8, стр. 178).

² Като възразява на Алековите отрицатели от средата на „естетизирующата критика“, Ив. Д. Шишманов казва: „Бай Ганьо [според естетичите] иска да бъде възлюбения на всичко отрицателно у българина и с това се осъжда сам като художествено произведение. Той е невъзможен (като че ли Дон Кихот или Чичиков, или Тартарен са по-възможни!)“ (Ив. Д. Шишманов, Алеко Константинов от едно ново гледище, *Училищен преглед*, г. XXVI, 1927, кн. 8, стр. 1217).

³ Пенчо Славейков, *Собрани съчинения*, т. VI, кн. 1; *Българска литература*, под редакцията на Боян Пенев, София, 1922, стр. 31.

⁴ Пенчо Славейков, *Алеко Константинов, Спомени и бележки*, стр. XLIV.

⁵ Пак там, стр. XLIV.

⁶ Т. е. през 1901 г., когато Славейков пише спомените си за Алеко.

⁷ Пенчо Славейков, *Алеко Константинов, Спомени и бележки*, стр. XLIV.